

EZERSZÁZ ESZTENDŐ

A Feszty-körkép Ópusztaszeren

Ország-világ tudja immáron, hogy Feszty Árpád gigantikus alkotása, a Magyarok bejövetele című körkép az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékparkban kapott méltó és remélhetőleg végleges helyet. Eddigi száz esztendősek létének felét csonkolt-roncsolt tetszhalott állapotban töltötte, raktárak mélyén porosodva. A millicentenáriusra helyreállítva ismét régi fényében fogadja a látogatók százezreit, akárcsak egy évszázada a millenniumi ünnepek idején.

Az első körképet, vagy nemzetközileg használatos nevén „panorámát” az ír Robert Barker szabadalmaztatta, mint technikai találmányt, 1787-ben. Öt évvel később, 1792-ben állították föl az első igazi, rotundában elhelyezett és diorámával, azaz háromdimenziós előtérrel ellátott panorámát. Ezt aztán gyors egymásutánban követte a többi. Európa számos országában vált évről évre divatosabbá a műfaj, mind nagyobb lélegzetű témákhoz kötődve, miután a méretek is egyre nagyobbakká váltak.

Vannak, akik úgy vélik, a körkép műfajának napjainkra lejárt az ideje. Lehetséges. Tény azonban, hogy a megmaradtakat ma is érdeklődéssel látogatják, s az idők folyamán tönkrement, de még megmenthető példányokat, ha csak mód van rá, helyreállítják. Mi több, jelen korunkban is készültek újak. Irakban 1968-ban, Ausztráliában, Koreában és a volt Szovjetunióban 1975-ben, Bulgáriában 1977-ben, Németországban pedig 1985-ben állítottak föl új panorámákat. Kétségtelen, legnagyobb részük a múlt században és a századforduló táján keletkezett, elsősorban az európai országokban.

Feszty Árpád is külföldi útja alkalmával látott egy körképet, s az élmény hatására döntött úgy, hogy hazatérve ő is fest egyet. Itthon lelkesen ecsetelte tervét, miszerint a vízözön bibliai legendáját viszi vászonra, gigászi arányú tengeri tájjal, viharosan gomolygó felhőkkel, félelmetesen tajtékzó hullámokkal, szirteken pozdorjává zúzódo hajókkal, Noé bárkájának riadt állatseregletével. Felesége, Jókai Róza megrémült az ötlettől. Ő is a müncheni akadémián tanult festészetet, mint férje, s tudta, hogy az mekkora fába vágja fejszéjét. A körkép nem egy bekeretezett festmény, amit csak úgy a falra lehet akasztani. Annak külön, mintegy negyven méter átmérőjű önálló körcsarnokot kell építeni, amelyben a tíz-tizenöt méter magas vásznat körben fől szerelhetik. Középen építik föl a nézők pódiumát, amire feljutni a kép alatt elhaladó folyosón, illetve lépcsőn lehet. A nézőpódiumot valóságos, plasztikus tárgyakkal álló háromdimenziós műterep veszi körül, amit a vásznonfestménnyel úgy összehangolnak, hogy ne lehessen észrevenni a kettő közötti határt. Ezáltal olyan illúziót kelt, mintha igazán egy táj, vagy jelenet közepén állna a szemlélő. Belátható, hogy minden körkép számára külön épületet kellett emelni.

Feszty konokul ragaszkodott szándékához. Mellé állt apósa is, Jókai Mór, a híres író és országgyűlési képviselő. Sőt ő ajánlotta a művésznek, hogy az özönvíz témája helyett fesse meg a honfoglalásnak, a magyarok bejövetelének egy epizódját. 1891-et írtak ekkor, az ezredik évforduló megünneplésére készülődött az ország, Feszty habozás nélkül elfogadta apósa javaslatát.

A tettekész, harmincöt éves festő munkához látott. Bátyjával, Feszty Gyula építész-szel létrehoztak egy betéti társaságot Magyar Körkép Társaság néven. Ez volt hivatva 140 ezer forintos alaptőkéjével biztosítani a vállalkozás pénzügyi alapjait. Feszty Gyula és Gráf Lajos azonnal hozzáfogtak az épület tervezéséhez. Feszty maga pedig először

egyedül, később három festőtársával elutazott Munkács, illetve a Vereckei-hágó környékére, ahol a hagyomány szerint őseink mai hazánk földjére léptek. A négy festő körös-körben lerajzolta, megfestette a tájat. Feszty ezeket a vázlatokat körképpé alakítva elkészítette a mű kartonját, benépesítve a tájat alakok ezreivel.

1893 januárjában már fölszerelhetők az elkészült épületben a Belgiumból hozatott, nyolc méter széles sávokból összeavart vásznat. Erre fölvetítették a vázlatokat, s a vasúti síneken körbe gördíthető többemeletes állványokon megkezdődhetett a sziszifuszinak tűnő munka. A mű szellemi atyja, szervezője, irányítója, akinek a nevével mára teljesen összefonódott, Feszty Árpád. De méltánytalan dolog lenne, ha nem emlékeznénk meg legalább nevük felsorolásával a munkatársakról: Barsy Adolf, Mednyánszky László, Mihalik Dániel, Olgyai Ferenc, Pállya Celesztin, Spányi Béla, Ujváry Ignác, Vágó Pál, Ziegler Károly és a felség, Fesztyné Jókai Róza. Az ő közreműködésükkel sikerült Fesztynek 1894 májusára befejezni a hatalmas munkát.

A megnyitás után özönlöttek a látogatók az Andrássy út végénél álló körépületbe. Megcsodálták a gyönyörű tájat, a munkácsi erdős hegyláncok koszorújában eljük táruló képet, amelynek egyik hangsúlyos jelenetében Árpád fejedelem látható egy kisebb magaslaton a vezérek lovascsoportjával. A vezérek mögül, kelet felől, tömegével tódul a honfoglalók végeláthatatlan sokasága, balra a lovas harcosok vágató serege, jobbra a szekerekkel, gulyákkal, nyájakkal vonulók. A felénk tartó diszes, négy ökör vontatta szekér a fejedelemasszonyé, akit olykor a fejedelem nagyjával, Emesével kevernek össze. Lejjebb a völgyben éjszakai pihenőre készülve táboroznak le az érkezők. A szláv erődítmény, amelynek területén a látogató is áll, nem nyújt már védelmet senkinek. Nyugati kiszögellésében lóáldozathoz készülődnek a magyarok, a táltos ott áll a máglya előtt, melyre a táncot lejtő leányok virágot, illatos füvet szórnak. De elidőzhetne a néző a szláv foglyoknál, vagy a nőablás jeleneténél is.

Az ezredéves ünnepségekre egy másik körképet is felállítottak Budapesten, mégpedig a Jan Styka nevéhez fűződő lengyel művet, amely a Raclawice falu melletti 1793-as csatát ábrázolja. Ez a körkép a Fesztyével szinte napra egy időben készült. sorsa is sokban hasonlít arra, s száz év múltán mindkettőt ugyanaz a szakember csoport állította helyre.

Az ünnepségek után a lengyelek hazavitték körképüket, a miénk pedig kiutazott a londoni világkiállításra, ahonnan 1909-ben hozták vissza Budapestre. Távollétében az épületet lebontották, mert a főváros tanácsa ott jelölte ki a helyet a Szépművészeti Múzeum számára. Így a Városligetben egy ideiglenesnek szánt faszerkezetű épület lett a körkép otthona egészen a második világháborúig, amikor is egy bomba alaposan megrongálta mind az épületet, mind a benne lévő alkotást. Az eső és hólé-áztatta, szélszaggatta vásznat végül nagyjából a varrások mentén felszabdalták, hatalmas fahengerekre tekerték és elraktározták.

Szer-Pusztaszer-Ópusztaszer neve, ha nem is a Kárpátoktól keletre történt vérszerződéssel, mint azt némely riporter tudni véli, de a honfoglalás utáni első országgyűléssel mindenképpen összekapcsolódott. Ezért amikor Erdei Ferenc 1970-ben elkezdte szorgalmazni egy történeti emlékpark létesítését, kézenfekvő volt, hogy a *Magyarok bejövetelét* restaurálás után ott mutassák be újra. A kép vászonmaradványait Szegedre szállították, s 1975-ben Kisterenyey Ervin vezetésével megkezdték az anyag felmérését, tisztítását, konzerválását.

A hatalmas, csaknem 1700 m² vászomból valamivel kevesebb, mint a fele maradt meg. A hiány szerencsére túlnyomóan az égboltot ábrázoló részből, valamint a dióráma kontúrja alatti csaknem 200 m²-nyi vászomból áll. A figurális részeknek jó nyolcvan százaléka, ha mégoly siralmas állapotban is, megmenekült a pusztulástól. Még a harmincas években kiváló minőségű diapozitívok készültek a képről, ezeket Feszty István, a festő unokaöccse sok egyéb értékes dokumentummal együtt a restaurálást